

CONSACRAREA DIFERITOR TIPURI DE PREJUDICII ECOLOGICE PRIN PRISMA SPECIFICITĂȚII CE LE CARACTERIZEAZĂ

Grigore ARDELEAN,

doctorand, lector universitar, Academia „Ștefan cel Mare”

SUMMARY

Referral in recent years new types of injury is due in large part to advance the level of research required by the necessities of identifying effective mechanisms of repression of any damage to the environment and the person, but also to consider the specificity of the injury.

Keywords: ecological damage, injury, evaluation, repair.

REZUMAT

Sesizarea în ultimii ani a unor noi tipuri de prejudicii se datorează în mare parte avansării nivelului de cercetare impusă de necesitățile identificării mecanismelor eficiente de reprimare a eventualelor prejudicii aduse mediului și persoanei, dar și a considerării specificității prejudiciului ecologic.

Cuvinte-cheie: prejudiciu ecologic, prejudiciu de salvare, evaluare, reparare.

Introducere. Daunele de mediu, transformate adesea în prejudicii ecologice ce se răsfrâng asupra omului și bunurilor sale, au generat în ultimii ani “mutații” ce tind să se imunizeze în fața oricăror remedii și mecanisme de combatere cunoscute omului pînă acum. Oricît de dificilă nu ar fi sarcina identificării unui „antidot”, sarcină ce revine în mare parte doctrinei, studiul ramificărilor pe care și le-a adaptat prejudiciul ecologic de-a lungul existenței sale, constituie prima și cea mai importantă etapă a procesului de perfecționare a cadrului normativ în domeniu.

Materiale și metode de cercetare aplicate. Anterior inițierii studiului aprofundat asupra necesității și eficienței consacării unor categorii aparte de prejudicii ce urmează a fi considerate la determinarea întinderii reparației. Pentru realizarea acestei misiuni insistăm a ne referi la metodele de cercetare utilizate în procesul examinării impactului acestora asupra întinderii reparației acordate victimei prejudiciului ecologic. Printre aceste metode se numără: *metoda deducției, metoda sistemică, metoda cantitativă, precum și cea sistemică.*

Rezultate obținute și discuții. În cele ce urmează, insistăm să venim cu un studiu detaliat în ce privește clasificarea prejudiciului ecologic mergînd pînă la subclasificarea sa, care în condițiile avansării tehnicilor de reglementare tinde și chiar necesită a fi divizat și transpus sub forma unor categorii de prejudicii autonome foarte dificile în evaluare și reparare. Evident, configurarea noilor tipuri de prejudicii doar

la nivel doctrinar rămîn lipsite de eficiență, ipotetice, în cazul evitării unei ulterioare consacării legislative ce ține de legalitatea invocării lor în sensul reparării pe calea acțiunii în justiție. Una din cele mai deosebite particularități ale prejudiciului ecologic o constituie caracterul difuz al acestuia, fiind determinat de structura funcțională a componentelor de mediu care nu permit fixarea și izolarea efectelor în locul în care s-a produs acțiunea de poluare. Se consideră că caracterul difuz al prejudiciului ecologic este generat de manifestările lui (aer, radioactivitate, poluarea apelor) ceea ce face ca legătura cauzală între faptă și prejudiciu să fie mult mai laxă [4, p. 239].

În aceste împrejurări, constatare întinderii și prin urmare a mărimii prejudiciului ecologic devine o povară pentru autoritățile responsabile în acest sens, dar și pentru subiecții prejudiciați în cazul exercitării dreptului la reparație. După cum afirmă unii autori [5, p. 241], repararea prejudiciului ecologic nu este asigurată decît în mod imperfect, fie pentru că acesta nu este reparabil în natură (atingerile ireversibile ale echilibrului natural), fie că este diluat astfel încît nici o reparație nu este posibilă și că sursa de poluare este prea imprecisă pentru a identifica autorul. Imprevizibilitatea prejudiciului ecologic dictează esența particularității cu care acesta se manifestă, reieșind din confuzia cunoașterii subiecților în direcția cărora se îndreaptă, a utilităților (comodităților firești) de care aceștia vor fi lipsiți, momentului producerii, dar și cel al

încetării efectelor negative, a măsurilor de izolare și readucerii componentelor de mediu afectate la starea anterioară producerii prejudiciului. Oricît de eficiente nu ar fi măsurile de refacere a elementelor naturii afectate, funcția lor ecologică nu poate fi remediată sub nici o formă.

În contextul dat, particularitățile prejudiciului ecologic au dus la considerarea și afirmarea de noi tipuri de pagube și la recunoașterea unor moduri de reparare originale [6, p. 513].

Așadar, în această ordine de idei vom clasifica prejudiciile ecologice în grupuri ce se identifică după modul lor de producere, manifestare, previzibilitate, precum și interese la care acestea atentează. Prin urmare clasificăm prejudiciul ecologic după următoarele criterii:

1. *În funcție de natura vătămărilor aduse sănătății, deosebim prejudicii aduse sănătății fizice (corporale) [24] și prejudicii aduse sănătății psihice*

Prejudiciul adus sănătății fizice (corporale) sunt acele leziuni aduse integrității fizice, chiar vieții unui individ de către mediul degradat. După cum menționează autorul rus V, Reșetnicov, prejudiciul ecologic este dauna adusă vieții și sănătății omului, concretizînd că dauna adusă sănătății prin acțiunile vătămătoare se reflectă în pierderea totală sau parțială a funcțiilor vitale și biologice ale corpului uman [20, p. 80]. Este adevărat că prin poluarea mediului se pot aduce atingeri grave sănătății corporale ale omului manifestate prin anumite maladii cardio-respiratorii, olfactive sau locomotorii, iar în unele

cazuri mai grave pot conduce la deces. Menționăm aici efectul catastrofelor nucleare cunoscute istoriei omenirii. În acest context urmează să amintim că prejudiciul ecologic spre deosebire de dauna de mediu, manifestă un caracter individual asupra persoanei, fiind cuantificabil în cost, iar prin urmare deschide dreptul la reparație prin invocarea normelor răspunderii civile delictuale cu unele particularități specifice de aplicare și a legislației de mediu.

Prejudiciul adus sănătății psihice (mentale) constă în efectele negative ale mediului degradat asupra sănătății mentale a persoanei. Cu alte cuvinte, reprezintă dereglările psihice de care suferă victima ca urmare a unui dezastru ecologic care a afectat grav integritatea sa fizică sau bunurile ce-i aparțin de drept. Acest tip de prejudiciu manifestă o legătură causală mai specifică în raport cu celelalte categorii, deoarece constituie în principiu rezultatul unui prejudiciu ecologic corporal sau patrimonial și nu consecința directă a daunei de mediu așa cum este caracteristic prejudiciului ecologic. Cu toate că de multe ori dauna adusă mediului afectează direct sănătatea mintală a unui particular fără a implica și un prejudiciu asupra bunurilor sale, acestea rămân în limitele prejudiciului ecologic, deoarece are la bază aceeași cauză, mediul poluat. Delimitarea în cauză se impune în condițiile în care căile și metodele de refăcere în cazul sănătății mentale sunt diferite de cele ale sănătății fizice (corporale). Din acest considerent, la evaluarea și indemnizarea „prejudiciului adus sănătății psihice” trebuie să se țină cont de un spectru mai larg de consecințe, ceea ce impune și o metodologie mai deosebită de măsurare. Unii autori [3, p.70] atunci când se referă la suferința psihică, menționează că aceasta include șocul nervos și toate consecințele de ordin psihic care apare în legătură cu cauzarea prejudiciului din imprudență, iar compensația trebuie acordată atât pentru trecut, cât și pentru viitor. Deși foarte apropiat de prejudiciul moral, prejudiciul adus sănătății psihice urmează a nu fi confundat cu prejudiciul moral, deoarece nu se confundă nici tulburările psihice cu suferințele afective care au o cu totul altă natură (ex: nu afectează capacitatea de muncă a victimei). Or, prejudiciile morale au o cu totul altă semnificație atunci când se caracterizează prin atingerea afective sau sociale

aduse persoanei cum ar fi moartea unei rude apropiate, vieții private sau intime, demnitatea și cinstea victimei [25].

În funcție de conținutul economic, deosebim:

Prejudiciul patrimonial sunt consecințele dăunătoare cu conținut economic care pot fi evaluate pecuniar. În materie de mediu, prejudiciul patrimonial constituie rezultatul negativ al acțiunii mediului degradat asupra bunurilor persoanei. În sens strict economic, prejudiciul patrimonial înseamnă o deteriorare a bunurilor persoanei prin care se diminuează valoarea lor materială sau lipsirea de aceste bunuri, fapt ce dă de înțeles că prejudiciul patrimonial constă în diminuarea valorii sau lipsirea de bunuri. În materie de mediu s-ar cere și o concretizare asupra căilor de acțiune ce au ca rezultat diminuarea valorii patrimoniale a bunului de mediu, fapt ce ține de esența prejudiciului ecologic. Pe de o parte, aceste acțiuni se pot realiza doar direct prin fapta omului, iar prin urmare, s-ar presupune că prejudiciul adus prin coliziunea a două bunuri nu dă dreptul la reparație. Menționăm în acest sens că ideea respectivă, este una inacceptabilă, mai ales în materie de mediu. Opinia noastră își găsește sprijin în textul noțiunii date prejudiciului de autorii [9, p. 288] care consideră că acesta constă din rezultatul efectiv negativ suferit de o anumită persoană ca urmare a faptei ilicite săvârșită de o altă persoană ori ca urmare a „faptei” unui animal sau lucru. Pe de altă parte, definirea prejudiciului cu luarea în considerare doar a laturii economice ar face să se înțeleagă că prejudiciul ecologic cu caracter patrimonial, constă din atingerea cu conținut economic rezultate din influența negativă a patrimoniului natural asupra „patrimoniului civil” propriuzis, un considerent tot atât de insuficient în materie de mediu ca și cel ce se referă doar la acțiunile prejudiciabile ale persoanei.

În acest context, considerăm oportun să venim cu unele precizări în vederea argumentării esenței atingerii aduse dreptului patrimonial al persoanei privit ca o stare juridică, drept subiectiv și nu doar din perspectiva avantajelor economice. Argumentul nostru în acest sens este confirmat și de opiniile care susțin că prejudiciul, fie și numai într-o accepțiune strict patrimonială, nu este rezultatul unei articulări de capacități patrimoniale, nici al unei „coleziuni pa-

trimoniale”. El exprimă afectarea, lezarea unui subiect de drept în drepturi ori interesele sale, tradusă prin distrugerea sau degradarea valorii ce le constituie suportul [11, p. 36-37].

Tot aici trebuie să atragem atenția că specific prejudiciului ecologic patrimonial este situația în care unele bunuri afectate printr-o vătămare din partea mediului degradat ce aparțin particularului, îndeplinește concomitent cu funcțiile sale economice și unele funcții ecologice. Spre exemplu, atunci când un teren ce aparține persoanei a fost inundat de apele unui râu ce erau infectate cu reziduuri și substanțe toxice deversate de o întreprindere din apropiere, prejudiciul patrimonial adus persoanei va rezulta din afectarea funcțiilor economice ale terenului (distrugerea producției, scăderea bonității solului, iar prin urmare și diminuarea valorii materiale), dar și celei ecologice. Același exemplu este valabil și în cazul unei păduri, ape ce aparțin titularilor cu drept de proprietate.

Prejudiciul moral (extrapatrimonial) reprezintă suferințele psihice (afective) ale persoanei cauzate odată cu distrugerea bunurilor de mediu și care nu au valoare economică, respectiv nu pot fi evaluate pecuniar. Cu toate că la prima vedere, prejudiciul ecologic nu ar fi decât doar unul patrimonial, însă, ținându-se cont și de faptul că acesta constă din vătămarea atât a bunurilor cât și persoanei, diminuarea valorii pe care o are mediul pentru om, în mod firesc îl va afecta negativ și pe plan emoțional (afectiv). Prejudiciul în acest sens nu constă doar în diminuarea sau pierderea unei valori cu conținut economic ci și a oricărei alte valori care se bucură de protecție juridică.

Potrivit unor autori [10, p. 376], efectul faptelor ilicite poate consta fie într-o pierdere patrimonială, caz în care prejudiciul se poate exprima în bani, fie într-o atingere adusă unor valori apărute de drept, atingere ce nu se materializează, ea afectând persoana umană în atribuțiile sale personal nepatrimoniale sau creând doar stări de pericol care afectează echilibrul social. În literatura de specialitate, prejudiciul extrapatrimonial reprezintă acele atingeri legate de toate dezagrementele pe care le poate suporta o persoană, toate emoțiile ori senzațiile negative care pot lovi o ființă sensibilă, ca de exemplu *tristețea* (prejudiciul de afectare), *teama* (prejudiciul de anxie-

tate), *durerea* (pretium doloris) ori simplitudinea disconfort (prejudiciul de agrement în sens larg) [8, p. 18]. Din enumerarea elementelor ce stau la baza prejudiciului ecologic extrapatrimonial, putem indica asupra unor subclasificări care în parte pot deschide dreptul la reparație cu aplicarea normelor răspunderii civile fără particularități.

Actualmente s-a ajuns la ideea că în materie de mediu, prejudiciul moral poate fi suportat și de persoanele juridice. În acest sens, recent doctrina distinge [8, p.19. 21, p. 912], trei categorii de prejudicii morale aduse persoanelor juridice:

a) **prejudiciu de folosință** – constă în dauna ce rezultă din privarea de posibilitatea folosirii fructelor naturii de care beneficiau unele asociații de vânători și pescari pînă la producerea prejudiciului.

b) **prejudiciul de imagine** – este atunci cînd o asociație sau o autoritate publică se bucură de o anumită reputație, marcă turistică.

c) **prejudiciul de conservare** – constă în nerealizarea scopurilor de conservare a mediului care revin persoanei juridice în baza statutelor, în acest sens atingerea adusă mediului vine să contrazică eforturile depuse de către aceasta.

Sub aspect comparativ, în ce privește dauna de mediu, se consideră că aceasta nu poate fi extrapatrimonială atîta timp cît componentele mediului în calitate de victimă nu suferă din punct de vedere moral.

2. *În funcție de previzibilitate, distingem între:*

Prejudiciile previzibile sunt acele daune care puteau fi prevăzute de făptuitor în cadrul unei activități ilicite sau chiar a unei activități industriale licite care au adus o daună factorilor de mediu, iar pe cale de consecință și un prejudiciu persoanei și bunurilor sale. Spre exemplu, o întreprindere în mod fraudulos a deversat reziduuri toxice într-un lac, drept urmare prin infectarea apei a avut de suferit speciile faunistice care populau acest obiectiv acvatic. Prin exemplul dat suntem în prezența unui prejudiciu previzibil, deoarece făptuitorul era obligat și putea să prevadă consecințele negative a acestei activități. Dispariția unor resurse naturale este previzibilă, deci certă, chiar dacă prejudiciul nu va fi efectiv decît la epuizarea acestei resurse [12, p.132].

Prejudiciile imprevizibile sunt acele consecințe negative care nu puteau fi prevăzute de către om în cadrul activității economice pe care o gestionează. Pentru exemplificare, ne vom referi la cazul expus și în literatura de specialitate asupra hotărîrii date de Curtea de Apel a SUA prin care s-a dispus ca firma Procter & Gamble, companie care produce detergenți, să plătească o indemnizare de 500 000 dolari-prejudiciul pentru trecut (motivîndu-se că detergenții cu fosfați contribuie la alterarea apei în rîuri), iar pentru viitor, a interzis acesteia vinderea produselor respective în zona orașului Chicago [12, p.134]. Deci, sancțiunea s-a aplicat cu toate că efectul negativ al acestor substanțe nu a putut fi prevăzut, odată ce fosfații prin natura lor nu sunt dăunători pentru oameni, dar care au produs daune apei ca componentă a mediului.

Astfel, se observă că în materie de mediu, urmează a fi susceptibile de reparație atît prejudiciile previzibile cît și cele imprevizibile, fiindcă activitățile cu impact negativ asupra mediului se caracterizează prin manifestare în timp, iar pragul de la care acestea se transformă în daune este dificil de stabilit. Într-adevăr, natura proceselor din mediu nu ne permit să spunem cu siguranță care va fi efectul actului poluator, fiindcă, deși deținem informația asupra regulilor de manifestare a majorității fenomenelor, totuși există o mulțime de fenomene necunoscute omului, cu atît mai mult sunt o mulțime de modalități noi de manifestare a fenomenelor deja cunoscute [1, p. 97].

3. *În raport cu modul de producere, cunoaștem:*

Prejudiciile instantanee sunt acele prejudicii care se produc fie de o dată, fie într-o perioadă scurtă de timp, cum ar fi: deteriorarea calității apei prin deversarea într-un rîu a unor substanțe poluante, distrugerea recoltei de pe o suprafață de teren agricol, prin deversarea unei cantități de țigări dintr-o conductă magistrală avariată etc [12, p.135]. Prejudiciile instantanee sunt de multe ori de origine accidentală, dar nu este exclus faptul că pot avea ca origine și acțiunile conștiente ale omului care, cu toate că nu a luat în calcul eventualele efecte negative, trebuia și era obligat să le prevadă. Cu alte cuvinte, este instantaneu prejudiciul alcătuit din efectul negativ al daunei de mediu care devine sesizabil imediat sau cel puțin într-o pe-

rioadă scurtă de timp de la producere, nu se completează în timp cu alte „părți din prejudiciu”, iar reparația lui se face printr-o despăgubire globală.

Prejudicii succesive se produc într-o perioadă îndelungată de timp avînd la bază aceeași sursă, iar întinderea sa nu poate fi cunoscută cu precizie din cauza necunoașterii momentului încetării de a mai produce efecte negative asupra sănătății omului. Un exemplu elocvent servește catastrofa de la Cernobil din 1986, precum și cel de la Hiroshima și Nagasaki din 1945, efectele cărora și pînă astăzi se fac resimțite, poate sub un aspect derivat, dar cauza este aceeași. Evident, cele mai dese prejudicii ecologice au un caracter succesiv, deoarece atît existența, cît și declanșarea fenomenelor în natură presupune o strictă interdependență. Orice modificare presupune o serie de modificări ulterioare care se produc în lanț și succesiv, iar sfîrșitul acestora nu poate fi cunoscut [1, p.98].

4. *În funcție de raportul din care rezultă, distingem:*

Prejudicii de natură extracontractuală

Categoria prejudiciilor de natură extracontractuală reprezintă în esență acele prejudicii cauzate prin săvîrșirea unor delictive ce presupun fapte ilicite extracontractuale. Prin faptă ilicită extracontractuală înțelegem acea conduită prin care se încalcă obligația generală prevăzută de lege de a nu aduce atingere drepturilor și intereselor legitime a celorlalte persoane [13, p. 61]. În materie de mediu, de multe ori delictul este marcat de o inacțiune a persoanei care conform legii urma să o realizeze în scopul neadmirării unui prejudiciu. Cu atît mai mult, în cazul prejudiciului ecologic nu contează caracterul faptei săvîrșite, persoana fiind desemnată responsabilă de reparație, indiferent dacă fapta sa este una licită sau ilicită. Specifică prejudiciilor de natură delictuală le este și situația în care acestea au fost cauzate de animale sau de lucruri, afirmîndu-se [16, p. 53-69] că răspunderea delictuală a paznicului juridic poate fi antrenată pentru toate situațiile în care prejudiciul a fost cauzat de animale.

Prejudicii de natură contractuală

Unii autori consideră că deși de regulă majoritatea raporturilor de răspundere de mediu sunt de natură delictuală, în doctrină sunt acceptate și raporturile de natură contractuală. Aici se are în vedere categoria contractelor care au ca

obiect folosirea și protecția mediului. Cu titlu de exemplu se aduce executarea necorespunzătoare a prevederilor contractului de concesiune a obiectelor naturii sau contractele de locațiune care au ca obiect îmbunătățirea sau menținerea calității obiectivului natural transmis în folosință [17, p. 45]. O viziune aparte asupra existenței și modalității de reparare a prejudiciilor de natură contractuală este formulată de către autorul E. Lupan [15, p. 463], considerând că nu se poate pune problema antrenării, în acest caz a răspunderii civile contractuale, chiar dacă între daunele provocate mediului și executarea obligațiilor contractuale există un raport de causalitate directă. Autorul apreciază că domeniul răspunderii civile contractuale se limitează la prejudiciile provocate cocontractantului. Evident, susținem această poziție a autorului doar în partea ce se referă la forma răspunderii civile aplicabile pentru prejudiciul rezultat din neexecutarea sau executarea necorespunzătoare a obligației contractuale odată ce acesta este un prejudiciu civil, dar nu și în cazul prejudiciului ecologic ce derivă din prejudiciul civil, deoarece la repararea acestuia pe lângă normele răspunderii civile se mai adaugă și norme proprii legislației de mediu care prin conexiune trebuie să formeze un regim specific de răspundere cu toate particularitățile sale.

5. În funcție de momentul producerii, deosebim:

Prejudiciul actual constă din efectele negative ale unor acte de poluare săvârșite în trecut sau care continuă să se producă în momentul constatării. Astăzi, în literatura de specialitate este unanim admisă ideea precum că prejudiciul actual este în același timp și un prejudiciu cert. Totuși, în acest context urmează să precizăm că o astfel de echivalare nu este admisibilă și în sens invers. Adică, prejudiciul cert nu tot timpul este actual, certe sunt și prejudiciile viitoare și sigure. Remarca în cauză se impune în condițiile în care doctrina juridică a ultimelor decenii acceptă formula potrivit căreia prejudiciul viitor, de asemenea este considerat ca fiind cert dacă există o certitudine evidentă și în planul producerii pe viitor, prin urmare acesta nu este actual, dar este cert. Aici trebuie să recunoaștem că doctrina, dar și jurisprudența agreează o asemenea formulă doar din perspectiva justificării unei condamnări

actuale, în rest prejudiciul în materialitate sa abia urmează să se producă. Din această deducție reiese că prejudiciul actual nu este echivalentul prejudiciului cert, ci doar un element care îl caracterizează, iar în lipsa lui continuă a fi considerat cert odată ce este substituit de un altul, adică de prejudiciul viitor, ce oferă acestuia posibilitatea unei evaluări „ipotetice” și dă dreptul la acțiune reparatorie.

Deci, actualitatea și certitudinea prejudiciului ecologic se poziționează într-un raport de gen și specie în care prejudiciul cert este genul, iar prejudiciul actual, specia. Prin urmare se concretizează regula potrivit căreia prejudiciul actual este unul cert, iar prejudiciul cert nu tot timpul este și unul actual. O altă distincție realizată între prejudiciul actual și prejudiciul cert pornește de la ideea că primul survine ca rezultat al unor acțiuni din trecut, pe când ultimul poate fi considerat și după declanșarea unei acțiuni dăunătoare de natură să aducă un prejudiciu în viitor.

Unul din elementele prejudiciului actual care, de fapt, este specific și prejudiciului ecologic se consideră a fi prejudiciul efectiv, reglementat în mare parte de legislația civilă.

Prejudiciul efectiv (*damnum emergens*), este definit în conținutul art. 14 alin. 2 al Codului civil, potrivit căruia reprezintă cheltuielile pe care persoana lezată într-un drept al ei le-a suportat sau urmează să le suporte la restabilirea dreptului încălcat, pierderea sau deteriorarea bunurilor sale. Într-adevăr, cheltuielile ce urmează să le suporte victima în scopul remedierii sau înlocuirii bunurilor deteriorate sau de care a fost lipsită în urma unui act prejudiciabil, precum și costurile suportate deja în acest scop, fără îndoială constituie un prejudiciu efectiv, mai fiind numit și prejudiciul real. În materie de mediu acesta se manifestă prin deteriorarea bunurilor de mediu ce aparțin persoanei prin afectarea funcțiilor sale economice cât și a celor ecologice (ex: poluarea solului, defrișarea unui sector forestier, infectarea apelor etc.). Prejudiciul efectiv, de obicei poate genera și un prejudiciu ce constă din venitul ratat sau cum mai este numit, beneficiul nerealizat.

Beneficiul nerealizat (*lucrum cessans*) poate fi corelat cu câștigul pe care urma să-l realizeze victima în cazul în care a fost lipsită sau limitată în folosi-

rea bunului de mediu deteriorat ca urmare a efectelor daunei aduse mediului. Deși, dintr-un punct de vedere, venitul ratat ar putea fi considerat drept un prejudiciu viitor, odată ce persoana a fost privată de un drept de care urma să se bucure în viitor, cu toate că de multe ori acest venit urma să fie realizat în momentul deteriorării bunului (ex: a fost distrusă cultura agricolă în ziua în care urma să fie recoltată), în materie de mediu acesta trebuie privit din optica unui prejudiciu actual, numai că la evaluarea lui trebuie să se țină cont de alți parametri cum ar fi: venitul pe o perioadă mai îndelungată de timp (pentru că nu se cunoaște perioada în care solul poluat va fi neproductiv), evoluția prețurilor pe piață, beneficiile sociale, de sănătate și agrement (ex: *dacă a fost deteriorat o grădină plantată de proprietar în scopul purificării aerului necesar sănătății sale care urma să o scutească de anumite cheltuieli anuale necesare vizitării unor instituții sanatoriale, atunci în cuantumul venitului ratat poate fi inclusă și economiile de care putea beneficia victima în cazul în care nu era lipsită de acest bun al său*). Din considerentul de față, ar fi binevenită utilizarea sintagmei de „beneficii nerealizate” în loc de „venit ratat”, deoarece elementele naturii au destinația de a genera beneficiile sociale, de sănătate și agrement, *beneficii* ce nu se confundă cu *venitul* care este o noțiune improprie materiei de mediu și mai degrabă specifică altor domenii (domeniul dreptului civil, fiscal, financiar, comercial).

Prejudiciul de salvare reprezintă cheltuielile suportate de persoană în vederea prevenirii și înlăturării pericolului unui eventual prejudiciu ecologic. Temeiurile consacării unui astfel de prejudiciu ecologic vin din conținutul noțiunii lansate prin Convenția de la Bruxelles din 29 noiembrie 1969 privind responsabilitatea civilă pentru pagube datorate poluării prin hidrocarburi și se referă la obligația de indemnizare a colaboratorilor ocazionali ai unei operațiuni de luptă contra poluării, dacă aceștia au intervenit în mod util [5, p. 242]. Colaboratorul ocazional și spontan al unei acțiuni de luptă contra poluării, în cazul de față persoana, bunurile căreia sunt amenințate cu un prejudiciu, pot fi indemnizate de autorul daunei, dacă acesta a intervenit în mod util, chiar dacă poluarea presupusă nu s-a materializat, pentru că „o amenințare gravă

și iminentă de poluare” echivalează cu poluarea însăși [18, p. 38-40]. Într-adevăr, acțiunile întreprinse de persoana care conștientizează iminența unui prejudiciu la adresa ei, de multe ori solicită cheltuieli care urmează a fi puse pe seama celui care prin activitatea sa creează un risc iminent de poluare, sub forma prejudiciului patrimonial. Or, în cazul în care persoana ce desfășoară o activitate cu impact asupra mediului, prin urmare creează un risc pentru ceilalți, devine responsabilă de a întreprinde anumite măsuri de izolare, preîntâmpinare a eventualelor daune ce vor afecta mediul, iar prin urmare persoanele și bunurile acestora prin activitatea sa. În cazul în care acesta nu întreprinde măsurile ce se cuvin în acest sens, subiectul care se consideră amenințat de eventualitatea suportării unor consecințe are tot dreptul să întreprindă din contul său anumite lucrări de prevenire în locul persoanei ce avea această obligație odată cu inițierea activității generatoare de risc. Ulterior, cheltuielile suportate în acest scop sunt încorporate în structura unui prejudiciu (*prejudiciu de salvare*) care deschide dreptul la reparație, iar în lipsa unor reglementări exprese, făcând uz de normele Codului civil (art. 620) poate fi introdusă o acțiune civilă în acest sens. Potrivit normei menționate, în cazul neexecutării de către debitor a obligației de a face, creditorul este în drept să o execute el însuși ori să încredințeze unui terț executarea, cheltuielile urmînd să fie puse în sarcina debitorului sau acestuia să i se ceară despăgubiri dacă din lege, contract sau natura obligației nu rezultă altfel. Evident, pentru a se bucura de aplicabilitate în materia reparării prejudiciului de salvare, norma în cauză trebuie să decurgă dintr-o altă normă cu caracter general ce ar urma să fie consfințită în legislația de mediu sau chiar în Codul civil. Mărimea unui astfel de prejudiciu depinde de volumul activităților realizate în scopul prevenirii și nu de intensitatea riscului creat. Potrivit unor opinii [18, p. 38] antreprenorul care utilizează personalul său pentru a repune în stare de funcționare locurile poluate poate fi despăgubit în funcție de salariul relativ sau de timpul petrecut cu această sarcină.

Prejudiciile viitoare reprezintă o categorie aparte de prejudicii ce constau în efectul viitor al atingerilor aduse mediului prin acte de poluare. Multă vreme doctrina, dar deopotrivă și jurispru-

dența față de această categorie de prejudicii, pentru a fi considerate și pentru a deschide ulterior dreptul la indemnizare au impus drept condiție – certitudinea producerii pe viitor. Actualmente, odată cu consacarea principiului precauției la nivel european, în materie de mediu, doctrina își redirecționează cercetările în vederea considerării și reparării prejudiciilor viitoare chiar și în prezența unor incertitudini ce privesc producerea și evaluarea lor ulterioară. Sub acest aspect, tot mai insistent se impune conturarea unui nou tip de prejudiciu ecologic, specific prin efectele sale viitoare, denumit prejudiciu de dezvoltare.

Pierderea unei șanse. Potrivit dicționarului explicativ al limbii române, prin *șansă* se înțelege o împrejurare favorabilă, posibilitate de reușită, de succes. Pornind de la această definiție, pierderea șansei ca element al prejudiciului reprezintă o lipsire a persoanei de posibilitatea de a beneficia de realizarea unui eveniment favorabil obținerii unui avantaj. În doctrina franceză, prin analiza deciziilor Curții de Casație, pierderea șansei este privită ca element al prejudiciului pasibil de indemnizare ori de cîte ori se constată dispariția posibilității de realizare a unor evenimente favorabile, cu toate că realizarea șansei niciodată nu este certă [22, p. 546]. Fără îndoială, o dată cu vătămările aduse factorilor de mediu prin distrugere, impurificare sau poluare, în mod firesc, efectul prejudiciabil al acestor vătămări vizează și lipsirea persoanei de șansa de a beneficia de un mediu sănătos și echilibrat din punct de vedere ecologic. Cu atît mai mult, contrar unor opinii ce se rotesc în jurul ideii că avantajul eventual nu este considerat unul cert [19, p. 163], lipsirea persoanei de anumite bunuri, dar și de șansa obținerii unor avantaje de natură economică și ecologică (șansa de a inspira aer curat, de a pescui, de a cultiva anumite specii de plante) în cazul în care dauna nu se producea, urmează a fi inclusă în quantumul prejudiciului ecologic în scopul unei indemnizări adecvate și echitabile, chiar dacă acest beneficiu este unul eventual și incert. În condițiile în care prejudiciul ecologic comportă anumite specificități de manifestare, detectare și evaluare, pentru garantarea unei reparări adecvate și echitabile, astăzi nu mai este nevoie de certitudine, intervenția se impune chiar din momentul sesizării primelor „simptome”. Cu toate că între prejudiciul ce

constă în pierderea șansei și venitul ratat ar exista unele trăsături comune, totuși aceste două forme de prejudicii nu se confundă din mai multe considerente. În primul rînd, pierderea unei șanse presupune nerealizarea unui obiectiv aleatoriu ce urmează a fi atins, avînd în vedere că viitorul este afectat tot timpul de un *alea*. Astfel, dacă venitul ratat de victimă este sigur și calculat în raport cu venitul obținut pînă la realizarea faptei dăunătoare, atunci prejudiciul ce constă în pierderea unei șanse reprezintă o probabilitate care urmează a fi calculat tot în raport cu probabilitatea obținerii unui avantaj [23]. De aici s-ar presupune că pierderea șansei reprezintă un prejudiciu ipotetic, dar totodată unul inițial în raport cu prejudiciul final suferit odată cu neproducerea evenimentului de care putea să profite victima în cazul neproducerii daunei. În materie de mediu, sub aspect distinctiv, venitul ratat este caracterizat de o dimensiune materială (economică), pe cînd pierderea șansei se referă mai mult la limitarea posibilității de a obține un avantaj nematerial (agrement, plăcerea de a pescui, de a trăi în condiții salubre etc.). În opinia unor autori, abordînd problema pierderii șansei din optica legislației civile, se consideră că pierderea unei șanse are relevanță juridică numai atunci cînd se produce ca urmare a unei conduite culpabile a altei persoane, prin care se intervine asupra cursului normal al evenimentelor și astfel duce la dispariția posibilității producerii unui eveniment favorabil așteptat de victimă, concretizat, fie într-un cîștig, fie în evitarea unei pierderi [26]. Totuși, ținînd cont și de specificul prejudiciului ecologic, dar și de importanța proclamării caracterului obiectiv al răspunderii de mediu, considerăm că ar avea relevanță juridică și fapta săvîrșită în lipsă de vinovăție. Contrar afirmațiilor ce se opun consacării unui nou tip de prejudiciu, a celui ce rezultă din pierderea șansei, considerăm că acesta are dreptul la viață (prin reglementare juridică), indemnizarea sa fiind justificată de specificul raportului de cauzalitate și certitudinea producerii în viitor. Or, luarea în considerare a unui astfel de prejudiciu *sui generis* este în plus un beneficiu pentru victimele care astfel pot beneficia de despăgubiri pentru o parte din pierderea suferită [26], o afirmație destul de actuală și valabilă în materie de mediu. De aceeași părere sunt și autorii [8, p. 26] care susțin că

admiterea și promovarea acestei teorii în materia răspunderii privind dauna ecologică ar profita mai ales victimei unei vătămări corporale de mediu, cauzată de exemplu, de inhalarea sau de ingestia unei substanțe toxice produse de unități industriale, precum azbestul sau dioxina. Nu se va mai vorbi în aceste cazuri „de pierderea unei șanse de vindecare ori supraviețuire” ci de „pierderea unei șanse de a nu se îmbolnăvi”.

Prejudiciul de dezvoltare, potrivit literaturii de specialitate [5, p. 242], apare ca o aplicare a principiului precauției, răspunde obligației de securitate subsecventă răspunderii obiective și justifică răspunderea civilă bazată pe risc. Este vorba despre o pagubă încă indecelabilă, dar apreciabilă de către tribunale sub unghiul dreptului contractual și al răspunderii delictuale.

Unii autori [18, p. 39] consideră că responsabilitatea sistemului trebuie să fie suportată de cei a căror activitate generează riscurile. Orice persoană care participă la crearea unui risc trebuie să-și asume consecințele. Prin urmare, chiar dacă în momentul desfășurării unor activități cu impact asupra mediului nu va fi detectat un prejudiciu ecologic, cel care beneficiază de pe urma acestor activități va fi ținut la plata unor despăgubiri pentru riscul la care sunt expuși subiecții care nu desfășoară asemenea activități (responsabilitate obiectivă), dar în anumite împrejurări neimputabile suportă consecințele ulterioare (prejudicii) ale unei eventuale daune aduse mediului. O atare jurisprudență ar putea pregăti promovarea unei răspunderi pentru punerea în pericol a altuia, prin crearea unui risc nou, gestionat pe care unii îl prezintă ca un nou fapt generator [7, p. 433]. Se mai consideră în acest sens că pentru deschiderea dreptului la despăgubire este suficient ca paguba să rezulte materialmente din aceste acte, deoarece cel care exercită o anumită activitate trebuie să-și asume riscurile, și acestea cu atât mai mult, cu cât activitatea desfășurată este pentru el o sursă de profit. Cîștigul și riscul trebuie să fie reunite în același patrimoniu [27]. Evident, pentru a fi considerat un asemenea prejudiciu, riscul sau amenințarea cu un prejudiciu trebuie să fie iminentă. Potrivit unor accepțiuni [14, p. 243], prin amenințarea iminentă cu un prejudiciu se înțelege o probabilitate suficientă de producere a unui prejudiciu asupra mediului în viitorul apropiat.

Totodată, riscul ce rezultă dintr-o amenințare iminentă privind producerea prejudiciului în viitor nu trebuie confundată cu riscul producerii unui prejudiciu printr-o faptă viitoare. Această constatare rezultă din tendința actuală exprimată în literatura de specialitate în vederea consacării unei răspunderi pentru fapta viitoare conform căreia persoana suportă măsuri de răspundere pentru fapta viitoare în virtutea activității bazate pe riscul cauzării de daune, precum și probabilitatea certă de a fi cauzate [2, p. 12].

Deși răspunderea bazată pe fapta viitoare ar avea multe în comun cu răspunderea pentru prejudiciul viitor inclusiv în ce privește sancțiunea văzută ca o plată cu anticipație pentru prejudiciul care urmează să se producă, totuși acestea rămân a fi distincte după momentul realizării faptei dăunătoare. Astfel, prima urmează să constituie temeiul unei răspunderi pozitive, deoarece se aplică pentru acțiuni ce urmează a fi realizate în viitor (fapta viitoare), iar ultima comportă un caracter negativ – o răspundere pentru fapta săvârșită în trecut, însă efectele negative urmează a fi resimțite pe viitor (prejudiciu viitor).

Concluzii. Avînd în vedere cele expuse mai sus, considerăm că odată cu identificarea și consacrarea juridică a unor noi tipuri de prejudicii ecologice, dar și studierea în detaliu a celor existente, vor găsi soluție un șir de probleme cum ar fi: stabilirea pragului de la care urmează a fi considerat și indemnizat prejudiciul, instituirea unor mecanisme eficiente de evaluare, precum și a unor noi metode de reparare.

Recenzent:

Ștefan BELECCIU,
doctor în drept,
conferențiar universitar

Referințe bibliografice

1. I. Trofimov, G. Ardelean, A. Crețu. Dreptul mediului. Chișinău: Bons Offices, 2015.
2. I. Trofimov. Răspunderea civilă în raporturile de dreptul mediului. Teza de doctor în drept. Chișinău: 2006.
3. A. Bloșenco, Răspunderea civilă delictuală, Ed. Arc, Chișinău, 2002.
4. Bădescu V. S. Dreptul mediului. Sisteme de management de mediu. București: Editura C.H. BECK, 2011.
5. M. Duțu, Dreptul mediului, ediția 3. București: Editura C.H. BECK, 2010.
6. M. Duțu, Tratat de dreptul mediului, Ed. C.H.Beck, București, 2007.
7. Duțu M., Duțu A., Răspunderea în dreptul mediului. București: Editura Academiei Române, 2015.
8. M. Duțu, Repararea prejudiciului ecologic în condițiile Codului civil, Pandectele române, nr. 6/2014.
9. L. Barac, Elemente de teoria dreptului, Ed. All Beck, București, 2001.
10. L. Barac, Răspunderea și sancțiunea juridică, București, 1997.
11. N. Sache, Răspunderea civilă delictuală, Examen critic al condițiilor și fundamentării răspunderii civile delictuale în dreptul civil român, București, 1994.
12. D. Anghel, Răspunderea juridică privitoare la protecția mediului. Privire specială asupra răspunderii civile, București, 2010.
13. E. Lupan, Răspunderea civilă, Editura Accent, Cluj-Napoca, 2003.
14. E. Lupan, Tratat de dreptul protecției mediului. București: C.H. Beck, 2009.
15. Lupan E., Minea M. Șt., Marga A. Dreptul mediului. Partea specială. Tratat elementar. București: Lumina Lex, 1997.
16. L. R. Boilă, Răspunderea civilă delictuală pentru pagubele cauzate de lucruri și animale, potrivit codului civil român, În: Revista „Dreptul” nr. 8/2014.
17. I. Nicolau, Delimitarea raporturilor juridice de dreptul mediului de alte raporturi de drept. În Revista „Lege și Viața” nr.6/2008.
18. I. Nicolau, Aspecte privind responsabilitatea pentru daune ecologice în legislația franceză, În revista „Legea și viața” nr.11/2010.
19. G. Vrabie, S. Popescu, Teoria generală a dreptului, Ed. Ștefan Procopiu, Iași, 1993.
20. V.I. Reșetnicov, Dreptul ecologic, Curs de lecții, Moscova, 2004.
21. M. Boutonnet, L. Neyert, Prejudice moral et atteinte a l'environnement, Droit, 2010.
22. Ph. Brun, Responsabilitate civile extracontractuelle, Ed. Litec, Paris, 2005.
23. Codul civil al României, aprobat prin Legea 71/2011, republicată. În: Monitorul oficial al României, 15.07.2011, nr. 505.
24. Code civil du Quebec, est entré en vigueur le 1er janvier 1994 art. 1607 <http://www2.publicationsduquebec.gouv.qc.ca/> (vizitat 17.11.2015)
25. I. Ciochină-Barbu, Onouă viziuni asupra prejudiciului ca element al răspunderii civile delictuale. <http://www.ugb.ro/Juridica/Issue12013/1>, (vizitat 23.10.2015)
26. O. GLIGAN, Pierderea unei șanse prin prisma condițiilor răspunderii civile, <https://dreptmd.wordpress.com> (vizitat la data de 24.11.2015).
27. Ș. Țarcă, V. Velișcu, Prejudiciul ecologic provocat de impactul globalizării, Pro Patria Lex nr. 11.1, 2013, p. 39, (39-46) <http://search.proquest.com/openview/>, (vizitat 02.12.2015)